

VÁCLAV BENEŠ TŘEBÍZSKÝ:

BLUDNÉ DUŠE.

HISTORICKÝ ROMÁN.

III.

Věznice rakouské v krajských městech podobaly se ještě na samém sklonku minulého století mnohým mučírnam. Císařovna Marie Terezie sice patentem z roku 1776 tak zvanou torturu ve všech zemích pod žezlem svým zrušila; ale ještě hezkých několik let prý rozkaz tento zůstal pouze na pergamentu. Do nedávna žili pamětníci, ať již starší devadesátiletí, od kterých na vlastní uši mohli jsme se dověděti, co to byla mučidla, jak vypadala, jak nebožák nejdříve kolem lámali a potom teprve věsili... Člověku přechází sluch, kosti přejízdí mráz a nechceme ani uvěřiti té strašlivé, děsné pravdě, od níž dělá nás pouze nějakých devadesát či sto let.

Ve městě, kamž odvedli Květa se Skúrou, byly umístěny žaláře ve sklepích pod radnicí. Byly na vlas jako všechny ostatní; jen tou výhodou se honosily, že ubožák v těchhle sklepeních ukovaný měl alespoň papsek naděje, přece ještě jednou Boží slunce uviděti — až ho vyvedou na popraviště.

Představte si temnou komůrku s klenutým stropem, s okénkem tak uzounkým, že by s těžší prošla ruka sevřená v pěst, s podlahou zemitou, po níž rozložena jest otep promílná a zpuchřelá sláma! Přimyslete si hluboko do země zaražený dubový sloup, na němž zavěšen těžký řetěz, a k tomu ke všemu ještě vzduch, že zachvělo-li by se vám návštěvy, hrozilo by vám na samém prahu nebezpečí zalknutí, a vidíte před sebou dosti živě šatlavu, v níž šestý týden na nohou rukou ukování trávil smutné dny Květ a Skúra. Zavřeli je každého zvlášť a vybrali pro ně žaláře, v nichž uvězněnci před rokem učinili konec svému životu, než jim byl ortel prohlášen.

Nechci hrázami žalářovými podrážditi vaši obrazotvornost. Opomenul jsem vám vyfletiti, jak z někdejšího rychtáře Jiříčického vynutiti chtěli zločiny, o nichž se Květovi ani nezdálo. Schwálně zahálím zrakům vašim výjevy, jež udály se, když snopkáře Skúru až ke mdlobám utýrali, aby se přiznal k nejmožnějším přečinům.

Nahlédnete v obličej Květovi na několik okamžiků sami.

Slunce vniká prvými paprsky v nynější jeho obydlí. Těžké krupě je dopadající se z černého, provlíhého klenutí na slámu mění se jimi v pestré perly, šedivé pavučiny vláknoucí se místy po stěnách, podobají se tímhle osvětlením hedbávným záclonám, hliněný dzbán na dřevěné, dvouhohé lavici se strany drahocennému poháru, a sáhodlouhý řetěz, na mnoha člancích zčervenalý řezem, klanečnicku z ryzího zlata, ovšem již hezky zaslíben, kterým v pohádkách zatahují cestu svatebnímu průvodu... Všecka přisernost žalářová alespoň na chvíli se rozpívala, ustupuje obrazům a dojmům klamavým. Paprsky s předmětu na předmět poletovaly, jakoby chtěly v téhle komůrce všecko pozlatiti jasným svým — všecko zulibati a setřítí vzdušným rtoma se všeho tvářnost děsivou. Jen s jednoho čela chmur nesetřely — nemohly, protože bylo hluboce nakloněno jen obličejem vězňovu se vyhnuly, proto že hlava jeho byla svěřena jako by bez síly, bez vlády a bez duše. Vlasy na hlavě té byly už bílé jako sníh, čelo vězňovo samá vráska

a obličej jeho rozbrázděn k nepoznání. Kdybych vám byl nepověděl, že tenhle muž se jmenuje Květ, vy byste toho byli do smrti neuhodli.

Odměněným krokům na chodbách již navykl, chřestotu klíčův už si nevnímá; když se železem pobité dvěře vedoucí do jeho obydlí otevírají, ani sebou nepohne; když žalárník okoralý chléb mnohdy ani netknutý odpůjí a klade vedle něho na lavici jiný, už také tak jako oblezlý, ani prstem oň nezavadí — mnohý den.

Asi před týdnem se jednou z rána také otevřely dvěře, ale prudčeji než jindy, a Květ se vzhopil, zapomněl na okamžik, že má na rukou a nohou řetězy, že je přikován, vrhl se ku vchodu a ruka jeho tiskla ruku a hrud' spočinula na hrudi. Ale bleskem se náhle odtrhl, vytřeštil oči a smrtelná bledost rozestřela se mu tvářemi. Pravice jeho sáhala již na čelo, by je poznamenala křížem.

"Květe! — Květe! — Už tedy přece straším za živa? — A já chci jen po smrti ještě jen škůdce duší lidských a těl lidských!"

A vysoký muž s vázablu tvářičkou učinil dva kroky do vnitru.

"Kde by mne to bylo napadlo! — Vždyť jsem tu ještě neměl ani takový sen! — Přichází mi to do opravdy jako by to byl jen tvůj duch!"

"Tak přece na mne sáhní a předsvede se!"

"Můj Bože! — A co naši dělají? — Co žena a lo Světluška?"

"Jsou zdraví a pozdravují tě! — Refundovi takhle výpověď šla nějak těžko z úst."

"A jak jsi se sem mohl dostat?"

"Vidíš, nadarmo mi neříkají tu a tam čarodějník. A člověk nikdy nemůže tušiti, co mu kdy bude k dobrému. Žalárníkovi omámil jsem řečmi o pokladech, už dávno prý o mně slyšeli, že umím pomáhati k bohatství a že jsem už mnoho na světě šťastným učinil. — Než nezbyvá k tomu nyní mnoho času..."

Refunda se naklonil až ku samému uchu Květovu; na chodbě ozvaly se kroky a zachvěly klíče.

"Zatím trp — a čekej do týdnů!"

Poslední slova pronesl Refunda šeptem a rychle odkvapil.

"Podařilo se vám to?" oslovil jej žalárník, postaviv se mu v cestu.

Refunda zavrtěl hlavou.

"Neřekl jsem vám, že o tom nevíme? — Máte vy také paměť!"

"Tuhle chvíli obyčejně ještě dřímává. Probdí celou noc a teprve z rána přichází na něho spaní."

Žalárník přistoupil těsně až k samému Refundovi.

"Přijďte ještě jednou —"

"Budu musít dvakrát!"

"O dobré zaplacení se nestarej."

Ty cesty vám budou za to státi!"

"Ale musí to býti, dokud jde měsíce nahoru... A víte, že nemám ani chvíle pokdy? Tam mne volají, tu pro mne vzkazují, jinde zase mne nechtějí ani pustit; nejlépe by bylo, abych se mohl na deset kusů rozložit..."

"Ale přijďte, Refundo! — Kdy chcete! — Jak jsem řekl: dostanete, co budete chtít."

"Uvidíme!"

Refunda zakýval vážně hlavou,

potom se podíval na žalárníka a řekl: "Než se týden setká s týdnem, budu zde zase!" A za několik okamžiků vycházel vysokými vraty, vedoucími do nádvoří radnice v krajském městě kvapným krokem, jako by se bál, že by se tahle vrata mohla před ním sama pojednou zavřítí a že by snad tu odtud už nevyšel.

Žalárník prošel i prohlédnuv šatavu a vypekšoval dobro polovici vězňů, vrátil se do své jizbice rozmrzen a mrštil klíči o stál, posadil se na židli s hezky hlasitým zaklením.

Žalárník Gregora byl člověk k pohledání; nevládnější než věznice, které každodenně několikrát procházel a prohledal, že mu ani pavouk předoucí novou síť neušel, mlčelivý jako staré dvě knihy ve vepřových deskách na polici v jeho obydlí, pobožný, jako by byl z některého řádu — až na to klení, které mu přicházelo na jazyk již tak nezbytně jako slina, čtenář až vášnivý, starých časů milovník a vebitel nadšený a při tom při všem svým pánum ještě věrnější, než silné zámky jeho starosti svěřených žalářů.

Mimo Pánaboha, pány a žaláře vězela mu však ode dávných let ve hlavě pověsť, že slyšela od nebožtíka otce, že v pravo od císařské silnice pod kapličkou zasvěcenou památce svatých Jana a Pavla je zakopan poklad už od časů švédských vojen. Uschoval prý je tam jeden z jeho předkův. Ale švédské vojny trvaly dlouho, Švédům se z Čech nechtělo a než se vyklidili naprosto, předešle on o ležel na věčnost. Gregorův pradědek byl tenkrát malý hošík. To si však pamatoval dobře: tři kroky od vysoké meze, dva kroky od kapličky k polední straně, zrovna tam, kam svatý Jan se svatým Pavlem se dívají — je poklad zakopan. Když v Čechách nastal pokoj a trochu povyrosl, viděl na těch místech z večera kmitati se modrý plamének, pokaždě ho přehodil hrstí chlebových drobečkův, ale při tom přišla naň vždy taková hrůza, že musil čtít nechtějí utéci. Po pokladu pátrali Gregorův dědek i otec; ale hledali marně, až potom toho nechali, domnívajíce se, že všecko má svůj čas a též i peníze. Kdo z jejich potomků je má najíti, ten je také jistě nalezne.

Žalárník Gregorovi se o pokladu pod kapličkou zdálo některý čas každou noc. Až neviděl ani pro lesk zlata a stříbra. A as před dvěma lety viděl nebožtíka otce zrovna jako by byl živ, jak mu ukazuje ve snách prstem pravé ruky ke kapličce a jak mu při tom vyhrožuje, proč si nevnímá takového dědičství.

S Refundou znali se ode dvou let. Půjčil mu tenkrát knížku vzácnou Slanského někdy děkana Jana Raupilia; "Posila k stále trpělivosti". A prohlédaje knížku tu našel náhodou starý, již mohl otludatý list, na němž vytištěna byla modlitba ku svaté Panně Korunně, pomožení v chudobě a moeně ochranitele zvlášť těch, kteří hledají poklady. Gregor každý den od těch dob dvakrát, někdy i třikrát přeflikával bedlivě celý list od slova ke slovu s takovou vroucností, s jakou křákal jenom na velký pátek u Božího hrobu. Ale modlív se marně. Před rokem trávník kolem kapličky rozorali a oči svatým Janu a Pavlovi spláchl déšť a sníh.

Ale Gregora se ještě nevdal naděje. Asi před dvěma týdny svěděl se s rodinným tajemstvím Refundovi. Slyšel o něm ode dána, že je moudřejší než všichni poustevníci, co je jich po okolí.

Stalo se už leckdy, že duše jimi zařikávané neměly přece pokoje; ale kterou zařekal Refunda, o té nikdo nikdy už neslyšel. Ale Refunda dělal se svým uměním drahotu. Ledakomus se tak hned nepropůjčil.

Onehdy seděl žalárník ve vratech na patníku zamyšlen, jako by jej páni byli vyhnali ze služby. Příčinou zádumčivosti jeho byly pověsti, že prý kapličku svatého Jana a Pavla budou bourati, jelikož povedou tamtudy novou silnici.

"Potěs vás Pánbůh, Gregoro! — Umřel vám někdo? — Co tak smutně?"

Refunda nemíval ve zvyku pouštět se do dlouhých řečí, zvláště ve městě a k tomu na "ryнку". Slovo dalo slovo a bylo po všem. Ale dnes se zastavil sám, oslovil Gregora a zrovna před vraty vedoucími ku zdejším žalářům.

"Inu, tak — tak! Ledacos vrtá člověku hlavou!"

"Máte tu s těmi delikventy kříž — horoucí peklo! Svezou to sem ze všech koutů světa. A nyní zvlášť! Můžete se těšiti na celé kopy... V Podlesí už to začíná!"

Ale Gregora jako by neslyšel. V každém rysu dosti dobře krmené tváře jeho bylo lze čísti mrzutost.

"A říci to tu až do kostí! Slyšíte Gregoro! — Přichání v kostech je velmi nezbedná nemoc."

"Arciťže! Tak jsem se nějak zamyslí! — Nespíšíte, Refundo?"

"Nemám co zameškat!"

"Šel byste na chvíličku?"

Refunda se podíval k západu. Slunce bylo ještě vysoko.

Potom se okamžik rozmýšlel a zadíval se do hrbolovitého dláždění.

"Už jsem chtěl beztoho dávno si s vámi o něčem promluvit."

"Arciť ještě dnes dorazí do Želence!"

Refunda se zase podíval ke slunci.

"Dojdete tedy zítra, nedojdete-li dnes?"

"Skoro máte pravdu!"

Žalárník Gregora blahoslavlil v duchu nápad svůj, že vyšel si sednout na patník. V příjemně vytopené jizbici a při korbelíku "řízného" z městského pivovaru vypověděl dopodrobna Refundovi vše o zakopaném pokladu ze švédských vojen.

"Pomůžete-li mi svým uměním, budu vám za to do smrti vděčen. Dám vám tolik, že na stará léta budete moei žiti bez starosti a s pokojem. Povídaní o vás, že prý pocházíte z knížecího rodu; slyšel jste to bezpochyby také. Ale já tomu nevěřím. Kdyby vy ještě byl z rodu knížecího, jaktěživ neplohočil byste se ode vsí ku vsi."

Refunda upřel oči na žalárníka Gregora tak ostře, že tento ve proudu řeči své náhle umkl, jak by určil.

"Jestli jste si mne, Gregoro pozval k sobě k vůli těmhle řečem —"

"K vůli vašemu umění, Refundo. Přišlo mi to jen tak na jazyk. Nemyslel jsem vás tím pohoršit. Řeči jsou řeči. Chyťte je mezi lidem!"

Refunda svěsil hlavu a kostnatou pravici položil si na čelo.

"Vím reif prostředek, který by vám mohl k pokladu pomoci velmi snadně. Ale —"

"Učiním všecko; odvážím se nejhrošího, Refundo! — vadí hosti svému prudec do řeči žalárník."

"Jak chcete! — Poslechněte tedy! Musím mítí sedmi vlasů s hlavy člověka, kterého čeká smrt na šibenici. Musí to býti člověk, který nikoho neokradl, nikoho ne-

zavraždil, který se nikdy neokradl. Pánabohu —"

"Takového tu zrovna máme! Je to sedlák z Jiřie. Byl tam dříve rychtářem a jmenuje se Květ. Přivezli sem s ním ještě jednoho, právě když zvonili na jitřní."

"A čím se provinili?"

Refunda ptal se tak lhostejným, tak chladným hlasem. Měl ještě hlavu svěřenou a kostnatá jeho pravice dosud spočívala mu na čele.

"Zapomněli poslouchat nejdříve sami a potom tomu učili jiné. Jsou prý původci té ohavné rebelie v Podlesí. Však jste o tom už slyšel dozajista. Zbrosíte hezký kus světa a mnoho se dovíte."

"A že by mohli přijít na šibenici?"

Refunda se otázal ještě lhostejnějším hlasem a hlavu naklonil ještě níže.

"Přijdou jistě pro strach a hrůzu těm ostatním!"

Světníci zavládlo hrobové ticho. Refunda opřel si nyní čelo oběma rukama. Gregora zapomněl toulle chvíli naprosto, že je i krajského soudu zdejšího dosti lůležitou osobou a že, jak mívval zvyk se chlubití, "u kriminálu platí!"

"Jáčku, Refundo! — Zkusíte to?"

"Vydáváte se v nebezpečí, že byste mohl přijíti o službu! Molo by se vám přihoditi ještě cosi horšího!"

Žalárník Gregora se dal do hlozivého směchu.

"Což služba! — Potřeboval bych i potom? — Vypověděl bych svůj úřad pánum sám. — Jak můžete mítí jen takových starostí!"

"Nepověděl jsem vám ještě všecko!"

Refunda se náhle vzpřímil, jak to vždycky činíval, když chtěl promluvití cosi závažného, a upřel ostré oči na Gregora, že žalárníkovi na okamžik krev v žilách sestýdla. A ten se přece tak ledačeho neleká. Nezhrozil se ani nejobdornějšího výrazu ve tvářích zlosyna.

"Se sedmi vlasy dvou takových delikventů musím dvakrát od dvanaeti do jedné ke kapličce a po třetí musím přivésti oba vězně na místo, kde poklad je uschován."

Refunda se zamlel a ostré oči jeho zpytovaly v žalárníkově obličejí každinku pohnutí.

Gregora se zahledl do rohu ve své jizbě s očima zatrudělými, z nichž mohl Refunda vyčísti, že se vzdá veškeré naděje domoci se kdy pokladu rodinného.

"Jinak je marná všechna řeč a ještě marnější všechna práce!"

Refunda se měl k odchodu.

Žalárník dosud se díval s okem zasmušilým do rohu ve své jizbě, jako by byl posledních slov svého hostě nadobro přeslechl.

"A jiného že by prostředku nebylo?"

"Není!"

Refunda bral už za kliku.

"Víte-liž, že při tom jde o mou hlavu?"

"O cizí hrdlo se nestarám! — Nechte-li, nechte tak! — Nenuťím vás k niemu!"

Refunda mluvil zase tak úsečně a tak odměřeně, jak to mívval ve zvyku už ode dána.

"Snad se domluvíme!"

Refunda na tato slova žalárníkova ani hlavy neobrátil.

"Snad si to rozmyslím! Slyšíte, Refundo? — Přivezete mi je oba nazpět?"

Refunda se ve dveřích zastavil.

"Jak chcete, na nítoe anebo na žini z koňského ocau!"

"Vy že byste i tohle dovedl!"

Pokračování.